

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ТА РЕДАГУВАННЯ

УДК 070.4 (045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.2/44>

Гуманенко О. О.

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

РЕДАКТОРИ Й РЕЦЕНЗЕНТИ: АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ

Висвітлено особливості співпраці редакторів та рецензентів. Докладно розглядається специфіка відбору рецензентів для оцінювання наукових творів, наголошено на необхідності прискіпливого відбору експертів. Використовується комплексний підхід. Виокремлено та розглянуто фактори, які впливають на рецензування творів науковими рецензентами та на прийняття рішення редакторами щодо публікації чи відхилення наукових робіт. Обґрунтовано, що вплив допублікаційної рецензії залежить від організації, методики процедури аналізу наукового твору, професіоналізму та морально-етичних цінностей всіх учасників рецензування. Висвітлюються обов'язки редакторів та рецензентів під час допублікаційного оцінювання. Обґрунтовується надзвичайна важливість організаційно-управлінської діяльності редактора, завдяки якій усі складові допублікаційного рецензування здатні функціонувати у взаємодії та взаємодоповненні. Окреслюються елементи методики рецензування.

Наголошується, що врахування особливостей роботи редакторів та рецензентів сприятиме ефективності процесу рецензування, що своєю чергою призведе до піднесення якості наукових творів. Наведена та доповнена класифікація рецензентів у межах обраної теми. Уводиться поняття людського фактора та розглядається його вплив на процес допублікаційного рецензування. Наводяться приклади організації оцінювання наукових творів у зарубіжних виданнях. Пропонується проводити рецензування на підготовчому етапі редакційно-видавничого процесу. У статті акцентується на складності та системності процесу рецензування, піднімається питання його формальності в сучасному академічному середовищі, наголошується на необхідності вдосконалення наукового оцінювання.

Ключові слова: наукове рецензування, оцінювання, редактор, рецензент, автор, академічна комунікація, наука, людський фактор.

Постановка проблеми. У ринкових умовах питання випуску якісного наукового продукту стоїть надзвичайно гостро. Не останнє місце в підготовці наукових творів займає наукове рецензування. Рецензії можуть поліпшувати авторський оригінал, погіршувати і, нарешті, – залишати без змін, що, безперечно, так чи інакше впливає на хід сучасної науки. На плечі рецензентів і редакторів лягає особлива відповідальність: науковий твір, не втративши своєї самобутності, повинен стати таким, який відповідав би стандартам наукової комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навколо ефективності рецензування вже довгий час точаться суперечки. Чималу увагу привертає до себе формат співпраці учасників процесу наукового оцінювання. Над цим працюють такі науковці, як Е. Уеллер, У. Балістрелі, Д. Хамермеш, С. Голдбек-Вуд, С. Н. Янг, Д. Пайк та інші,

до роботи систематично долучається Рада наукових редакторів Сполучених Штатів Америки. Також ученими проводяться практичні дослідження з теми (Л. Тайт і С. Шротер, Е. Малліген, М. Л. Келлехем, У. Г. Бекст, Дж. Ф. Уейкерл та Р. Л. Веерс). На жаль, дотепер не існує універсальної формули ефективної взаємодії редакторів, рецензентів та авторів. Крім того, більшість наукових праць не дають цілісного уявлення про основні аспекти цієї взаємодії.

Формулювання цілей статті. У розвідці маємо на меті комплексно розглянути специфіку співпраці редакторів та рецензентів у контексті впливу цієї співпраці на розвиток академічного спілкування. У цьому нам допоможе вирішення таких завдань, як виділення та розгляд важливих аспектів співтворчості учасників рецензування, окреслення їхніх обов'язків, визначення ціннісних орієнтирів.

Виклад основного матеріалу. Наукове рецензування є системним явищем. У зв'язку з цим ми окреслюємо декілька ключових позицій, дотримання яких визначає рівень впливу наукової рецензії на остаточну форму авторського оригіналу: 1) організація процесу рецензування; 2) методика рецензування; 3) фахова підготовка учасників рецензування; 4) ціннісні орієнтири редакторів, рецензентів та авторів.

Зауважимо, що ми не дарма поставили на перше місце організацію процесу рецензування. Саме вона є стержнем оцінювання наукових творів, адже від неї залежить і зв'язок з авторами, і керівництва для авторів і рецензентів.

Цікаво, що у редакційній практиці рецензування відбувається на другому (редакційному) етапі редакційно-видавничого процесу [1, с. 227–228]. Вважаємо за доцільне запропонувати проводити рецензування на підготовчому етапі, *перед прийняттям авторського оригіналу*, адже, якщо статтю чи монографію вже включено до плану, тоді рецензентам і редактору нічого не залишається, як написати позитивні відгуки.

Під час видавничого/редакційного рецензування важливим є відбір рецензентів, який, насамперед, буде залежати від спеціалізації рецензента. Звичайно, на вибір рецензента має вплив «ефект Матвія», який сприяє обираючі більш досвідчених фахівців, подекуди залишаючи поза увагою молодих науковців. Крім того, «редактори схильні звертатися до рецензентів, які належать до тих самих факультетів, що і редактори» [10, с. 156]. Рецензенти можуть входити до складу редакційної ради або обиратися зі списку потенційних рецензентів. Крім того, рецензентів можуть рекомендувати члени редакційної ради або пропонувати навіть і самі автори, які зазвичай добре знають спеціалістів своєї галузі [2, с. 107], а також рецензент може сам надіслати запит до редакції щодо рецензування [16, с. 685]. До речі, рецензенти, обрані авторами, пишуть рецензії такої самої якості, як і рецензенти, яких призначають редактори, але останні рідше відхиляють роботу [23, с. 13]. Крім вищевказаних шляхів відбору, редактори залучають рецензентів за допомогою контактів на зустрічах, пов'язаних із професійною діяльністю, персональних знайомств, редакційних колегій, дослідження літератури з теми, посилок у рецензованому творі на роботи вчених [24, с. 1344–1347]; запрошують авторів, які мають твори на подібну тематику, науковців, які проводять хороші семінари та лекції, або зверта-

ються за порадою до тих рецензентів, яких добре знають і яким довіряють [19, с. 3].

Кількість рецензентів, яка залучається для проведення видавничого/редакційного рецензування, може варіюватися від одного до чотирьох, а то й і до шести осіб. Дослідник Ж. М. Кампанаріо відзначає, що деякі журнали використовують одноосібну систему рецензування, зміст якої полягає у тому, що якщо перший рецензент виносить позитивний вирок авторському оригіналу, то редактор майже завжди приймає рішення про публікацію, якщо ж рецензент рекомендує не приймати науковий твір, тоді редактор змушений звертатися до думки ще одного незалежного експерта [6, с. 184].

Як слушно зауважують Д. Лоуренс і Ф. Ебролл, головна мета відбирання рецензентів полягає у використанні рецензентами їхніх знань із певної галузі, а не у підтвердженні власного існування шляхом викладення своєї думки [13, с. 214].

Зазвичай за кордоном «усі редактори журналів мають бази даних рецензентів і таким чином володіють деталями їхніх історій, включаючи час, коли індивідуум отримує рукопис для розгляду, кінцевий строк рецензування й дату надсилання рецензії» [11, с. 107]. Деякі часописи використовують електронні системи для рецензування. Наприклад, журнал «Дослідження медичного обслуговування» («Health Services Research») використовує адміністративну систему для рецензування, що базується на інтернет-технологіях, однією з функцій якої є можливість отримувати короткі біографічні відомості про рецензентів, кількість авторських оригіналів, які рецензуються в даний час, чи входять рецензенти до редакційної колегії тощо [8, с. 1236–1237].

Підкреслимо, що редактор несе відповідальність за процес рецензування в першу чергу й повинен контролювати ситуацію рецензування в багатьох аспектах. Наприклад, Л. Л. Каммінс і П. Дж. Фрост зазначають, що «рецензенти потребують необхідної кількості вказівок щодо змісту рецензії; вони повинні старанно відбиратися для кожного рукопису; якщо вони пишуть неінформативні рецензії, треба вимагати нових рецензій; рецензентів, які не виконують своїх зобов'язань, необхідно притягати до відповідальності або не брати їхні рецензії до уваги; іноді мова рецензентів повинна бути переглянута (автори мають тенденцію втрачати відчуття гумору, коли оцінюється праця всього їхнього життя) [7, с. 272]. На наш погляд, відповідальність за відбір рецензентів має багатосторонній характер: не лише редак-

тор несе відповідальність за свій вибір, а й рецензент, який завжди має можливість відмовитися від рецензування, якщо визнає, що має «негативні» чи «позитивні» упередження або конфлікт інтересів чи є некомпетентним у даній галузі. А у тому випадку, коли особи рецензентів запропоновані автором чи автор подає твір вже з готовими рецензіями, частину відповідальності приймає на себе й автор рецензованої роботи.

У зарубіжній практиці, як вказує Е. Уеллер, прийнято, що більшість редакторів використовує які-небудь різновиди керівництв для рецензентів. Щонайменше, редактори повинні обґрунтувати, чому рецензенти отримали той чи інший рукопис і пояснити, чого сподіваються від рецензента [25, с. 161]. Отже, вказівки для рецензентів необхідні для того, щоб спрямувати рецензента на те, що хочуть отримати від нього видавництво або редакція. Крім того, за допомогою керівництв з'являється можливість встановлювати час виконання рецензії, прискорювати процес рецензування, а також спілкуватися з рецензентами більш продуктивно. Так, за результатами дослідження Е. Маллігена, більшість рецензентів зазначає, що «комунікація більш ефективна, якщо вона персоналізована, ввічлива і добре підготована» [14, с. 4]. Проаналізувавши декілька пар супровідних рецензій на монографії, ми побачили, що ці рецензії мають різну кількість компонентів. Крім того, у кількох рецензіях рецензенти не торкалися питань, важливих для оцінювання творів, наприклад, актуальності дослідження.

На наш погляд, важливим також є зворотний зв'язок редакторів із рецензентами. Учені Л. Тайт і С. Шротер, Е. Малліген під час проведення досліджень виявили, що одним із потужних стимулів для рецензентів до рецензування є повідомлення редактора щодо результатів оцінювання наукової роботи [22, с. 11; 14, с. 4]: рецензенти хотіли б побачити коментарі інших рецензентів, ознайомитися з критеріями оцінювання, отримати відомості про заключне рішення редактора.

Більшість зарубіжних журналів пропонує рецензентам форми чи інструкції для рецензування авторських оригіналів, які в основному включають такі пункти, як важливість досліджуваного питання, оригінальність роботи, її переваги і недоліки (змістові, методологічні, етичні), ясність викладу, інтерпретація результатів, перспективи і відповідність публікації [15, с. 185]. Володіння методикою рецензування спрощує роботу рецензента, робить її більш впорядкованою і зрозумілою.

Ученими М. Л. Келлехемом, У. Г. Бекстом, Дж. Ф. Уейкерлом та Р. Л. Веерсом було проведено дослідження, під час якого виявилось, що «чим вищий рейтинг мали рецензії, тим частіше з рекомендаціями рецензентів погоджувалися редактори» [5, с. 230]. Отже, досягнення покращеної форми авторського оригіналу можливе у тому випадку, якщо рецензія розкриває усі необхідні особливості наукового твору для прийняття рішення. У зв'язку з цим варто навести класифікацію рецензій, здійснених дослідниками Дж. М. Провензейлом і Р. Дж. Стенлі, які виділяють інформативні рецензії (*the informative reviews*) та неінформативні (*the noninformative reviews*), останні у свою чергу можуть бути *швидкими вердиктами* (*the snapshot verdicts*), *змішаними сигналами* (*the mixed-signals reviews*), *прихованими відомостями* (*the hidden-agenda reviews*). *Швидкі вердикти* лише свідчать про те, що рецензент прочитав роботу та сподобалася вона йому чи ні. У неінформативних рецензіях типу *змішані сигнали* загальний зміст рецензії і кінцеві висновки про подальшу долю твору не впливають один з одного. *Приховані відомості* характеризуються тим, що для редакторів і авторів рецензент дає суперечливі рекомендації [17, с. 97–98]. Між тим наголосимо, що саме якісна рецензія сприятиме об'єктивному редакційному рішення.

У зв'язку з цим варто звернутися до обов'язків рецензентів, визначених західними дослідниками, які полягають у тому, що рецензенту слід забезпечувати чесне, критичне оцінювання авторського оригіналу; зберігати конфіденційність його існування й змістового наповнення; не займатися плагіатом ідей рецензованого твору; уникати конфліктів інтересів; братися за рецензування лише у випадку, якщо він є фахівцем із галузі дослідження; підкорятися інструкціям редактора щодо цілей наукового часопису; погоджуватися на рецензування тих оригіналів, рецензія на які буде завершена вчасно; повідомляти про підозру повторних публікацій, наукової афери, плагіату, недотримання етичних засад; писати рецензію у колегіальній, конструктивній манері, уникати персональних коментарів і критицизму, обґрунтовувати свої погляди, не контактувати з автором без дозволу редактора, захищати читачів від помилкових чи слабких досліджень [3, 48–50].

Звичайно, і редактори мають ряд зобов'язань перед рецензентами. І якщо ці зобов'язання будуть ретельно виконуватися, то це, безсумнівно, призведе до підвищення рівня рецензування. Рада наукових редакторів Сполучених Штатів Америки

регламентує такі обов'язки редактора [20, с. 2–16]: призначати рецензування наукових робіт залежно від сфер інтересів і досвіду рецензента; встановлювати такий процес для рецензентів, який гарантує, що рецензенти будуть ставитися до твору як до конфіденційного документу й напишуть рецензію швидко; просити про рецензування з помірною частотністю, щоб не перевантажувати рецензента; інформувати рецензентів про те, що їм не дозволяється використовувати дані рецензованого твору будь-яким чином або розвивати знання, отримані під час рецензування твору до його опублікування; забезпечувати рецензентів письмовими якими інструкціями з очікувань журналу щодо масштабу, змісту, якості і вчасності їхніх рецензій для сприяння вдумливій, чесній, конструктивній та інформативній критиці; вимагати від рецензентів визначити будь-який потенційний конфлікт інтересів і просити їх відмовлятися від рецензування, якщо вони не можуть забезпечити неупереджену рецензію; надавати рецензенту достатньо часу для завершення рецензії; знаходити шляхи визнати внесок рецензентів, наприклад, публічно подякувати їм у журналі; надсилати листи, які могли б бути використані для академічного просування, запрошувати рецензентів до редакційної колегії журналу.

Проведення якісного оцінювання творів прямо залежить від рівня володіння учасниками рецензування фаховими знаннями. Якщо рецензент справді фахівець у своїй галузі, то у більшості випадків він зможе визначити, чи є афера чи плагіат у рецензованому творі. Передусім, редактор повинен вміти знаходити такого фахівця. На нашу думку, вимоги редакції і видавництва до рецензування повинні містити питання щодо того, чи має рецензент обґрунтовані підозри про науковий обман чи плагіат. Крім того, глибоке розуміння рецензентом теми, на яку він пише рецензію, дає бодай маленьку надію на неформальність цієї рецензії.

Дослідник Д. Дж. Када пропонує рецензентам, які працюють для журналу «Лікарська фармація» (“Hospital Pharmacy”), перед тим, як погодитися на рецензування, поставити собі декілька питань [4, с. 864]: *Чи маю я компетенцію у цій сфері? Чи є в мене необхідна кількість часу? Чи бажано я допомогти зробити статтю кращою? Чи можу я забезпечити неупереджений огляд без конфліктів інтересів? Чи сприймаю я це як навчальний досвід? Чи буде сприяти рецензування моєму професійному зростанню?* Також рецензент може запитати себе, чи цікава йому

тема дослідження, яке він збирається оцінювати [12, с. 1020].

Дослідники Д. Моухер та А. Р. Джадад у практичних вказівках для рецензування радять рецензентам по-перше, не поспішати приймати запрошення рецензувати авторський оригінал, по-друге, забезпечити собі достатньо часу для рецензування, по-третє, пам'ятати, що єдине джерело інформації – це авторський оригінал, а також дотримуватися систематичної роботи над твором [15, с. 184–185].

Учений Ф. Дж. Хоппін вважає, що для того, щоб написати хорошу рецензію, необхідні мотивація, наукова компетенція, об'єктивне ставлення рецензентів та час [12, с. 1019–1020]. Цих вимог можна порекомендувати дотримуватися також і редакторам та членам редакційних колегій. За дослідженнями Е. Маллігена [14, с. 3], мотиви рецензентів можуть бути різними: сприйняття рецензування як академічного обов'язку; загальна цікавість до галузі досліджень і бажання ознайомитися з сучасними подіями у ній; допомога у власних дослідженнях рецензентів і стимулювання нових ідей; сприйняття рецензування як честь (особливо молодими ученими); сподівання, що участь у рецензуванні наукових творів заохотить редактора ставитися до рецензентів прихильно; встановлення контактів із редактором або престижним часописом; зацікавленість дослідженнями своїх колег; стимул до кар'єрного зростання; демонстрування ширшого інтересу, ініціативи і обов'язку у науці.

Взагалі, більшість закордонних дослідників вважає, що найціннішим моментом рецензування є достатня кількість часу для оцінки авторських оригіналів. На наш погляд, цей підхід є цілком логічним, оскільки оптимальна кількість часу дає можливість глибше розглянути твір і надати ефективні рекомендації з його поліпшення. У зв'язку з цим пізнавальним є досвід журналу «Публічна бібліотека наукової біології» (“PloS Biology” (“Public Library of Science Biology”), де рецензенти, які повертають рецензії пізніше визначених строків, отримують наступне покарання: за кожен день із дати прийняття рецензентом авторського оригіналу на рецензування плюс кількість днів після закінчення строку – власні наукові статті рецензентів будуть чекати рецензування в два рази довше. Наукові статті тих же рецензентів, які рецензують роботи вчасно, будуть опубліковані якнайшвидше [11, с. 107].

На думку, С. Н. Янга, ідеальний рецензент – той, який має широкі знання з теми, але

добре обізнаний і з усіма методологічними деталями, включаючи статистику, той, хто має альтруїзм знайти час для пильного вивчення рукопису і написати звіт, який допоможе редактору й авторам» [27, с. 328]. Суголосну думку з попередньо-висловленими заувагами С. Н. Янга має і дослідниця С. Голдбек-Вуд, яка зауважує, що хороше рецензування вимагає ідеалізму (найголовніша нагорода – це той внесок, який рецензент робить у наукове співтовариство), який відображається у найкращих рецензіях, що поєднують критичний погляд із позитивним, творчим ставленням і призначені для покращення рукописів і навчання колег-дослідників. Найкращі рецензенти концентруються скоріше на *пропозиції корисних порад*, ніж на наданні сумарних суджень для редакторів [9, с. 38].

Не можна не погодитися із дослідником Ф. Дж. Хоппіном, який вважає, що хороші рецензенти мають тверде розуміння відповідальності перед своїми колегами і міцну впевненість, що література з високими стандартами, встановленими рецензією, надзвичайно важлива для розвитку науки. Крім того, найкращі рецензенти також цінують можливість навчання і знаходять рецензування таким же інформативним і захоплюючим, як і участь у дослідницькому семінарі [12, с. 1019]. Отже, як ми бачимо, дослідниками враховуються не лише суто наукові критерії відбору рецензентів, а і їхні індивідуальні якості. Взагалі, як зауважує Е. Уеллер, деякі редактори фокусують свою увагу саме на останньому, вказуючи на «необхідність відповідальної поведінки і використанні загальних правил ввічливості» [25, с. 161]. Наприклад, Д. Е. Пайк [243], наголошує на тому, що рецензенти, яких обирає редактор, повинні «бути надійними і пунктуальними». Також знаходимо у Д. Е. Пайка декілька цікавих правил для рецензентів: не загубити рецензований твір, не чіплятися до твору, не відчувати благоговійного страху перед авторами, не ставити автору недолугих питань, не грузнути в деталях, намагатися протистояти бажанню порекомендувати прийняття твору лише тому, що він містить посилання на роботи рецензентів [18, с. 1117; 1118]. Оригінально підійшли до висвітлення цієї проблеми в «Журналі клітинної науки» (“Journal of Cell Science”), де члени академічної спільноти порівнюються з мисливцями, які полюють один на одного: «коли ви полюєте на науковий твір як рецензент, пам’ятайте про те, як ви писали свій власний і були здобиччю» [26, с. 237–238].

Отже, розгляд питання впливу рецензії на кінцеву форму авторського оригіналу буде неповним, якщо ми не будемо враховувати таку категорію, як *людський фактор*: «культура використання людського фактора у науці передбачає високий рівень свідомості членів наукового співтовариства», «без неї навіть демократичні форми самоуправління у науці можуть бути використані не в її інтересах», і «оскільки в реальній науково-дослідній діяльності вчений може керуватися різними цінностями, важливе вивчення ціннісних орієнтацій вчених» [28, с. 11].

У цьому контексті цікавою є класифікація рецензентів С. С. Сігелмена [21], яка базується на розумінні власних стандартів оцінювання рецензентами наукової роботи. Так, С. С. Сігелмен поділяє рецензентів на «фанатиків» (“zealots”), «слабких гравців» (“pushovers”), «цілеспрямованих» рецензентів (“mainstream” referees), «демоутерів» (“demoters”) і «найманих вбивць» (“assassins”). За С. С. Сігелменом, «наймані вбивці» і «демоутери» наполягають на підвищенні вимог до творів, які приймаються до публікації, рідше приходять до висновку, що матеріал інноваційний, вимагають більшої кількості вивчених фактів, вважають, що занадто багато публікується несуттєвих робіт, частіше рекомендують відхилення наукових творів. У свою чергу, «фанатики» і «слабкі гравці» хотіли б, щоб із їхньої сфери досліджень до публікації приймалося більше творів, вони завжди забезпечують відмінну змістовну критику, включаючи ефективні рекомендації для доопрацювання, наголошують на позитивних якостях роботи, частіше відстоюють рекомендацію до друку. «Цілеспрямовані» рецензенти менш емоційно ставляться до процесу рецензування, показники рівня схвалення чи відхилення ними роботи знаходяться в нормі. С. С. Сігелмен наголошує на тому, що редакторам необхідно добре усвідомлювати цей поділ, оскільки існування різних категорій рецензентів створює можливість для несправедливого ставлення до авторів: «ті, чий твори надсилаються “найманим вбивцям” і “демоутерам”, опиняються у несправедливо невігідному становищі, у той час, як “фанатики” і “слабкі гравці” надають авторам несправедливу перевагу» [21, с. 637–642]. На наш погляд, вищеперераховану класифікацію слід доповнити ще такими категоріями, як «формалісти» (рецензенти, які підходять до написання рецензії формально), «скептики» (рецензенти, які завжди ставляться до матеріалу рецензованого твору з недовірою і підозрою) та «автори-

тети» (судження цих рецензентів безкомпромісні і є істиною в останній інстанції).

Поява усіх вищезазначених типів рецензентів базується саме на вищезгаданому людському факторі, що кінець-кінцем призводить до написання різних за своєю якістю рецензій, кожна з яких має свої особливості впливу на кінцеву форму авторського оригіналу. Важливою складовою людського фактору у цьому контексті виступає так званий *фактор страху*. На жаль, сьогодні *фактор страху* міцно укорінився в системі академічної комунікації. Так, автори бояться, що їхні роботи не надрукують, рецензенти бояться негативної реакції, «помсти» тих авторів, на твори яких вони напишуть негативні рецензії, а редактори бояться відхилити роботу як з останньої причини, так і з причини втратити гроші за публікацію. На нашу думку, процес рецензування слід

будувати не на страхові, а на розумінні самого процесу (!).

Висновки. Як ми бачимо, на процес наукового рецензування впливає чимала кількість різноманітних умов. Якщо автор, рецензент і редактор будуть усвідомлювати всю важливість і відповідальність рецензування, його наслідки для академічного середовища, то і судження їхні стануть більш продуманими, рішення вираженішими, а оцінки – об'єктивнішими. Зауважимо, що як редактор, так і рецензент повинні вникати в сутність справи рецензування наукового твору конкретно, а не **займатися формальним оцінюванням**.

Усе вищевказане тільки підтверджує той факт, що процес наукового рецензування все ще є вдячним полем для дослідника: як єдиний інструмент поліпшення наукової літератури він вимагає подальшого вивчення та вдосконалення.

Список літератури:

1. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця: практичний посібник. 2-ге вид., стереотипне. Київ : Наша культура і наука, 2006. 560 с. (Серія «Бібліотека видавця, редактора, автора»).
2. Balistreri W. F. Landmark, Landmine, or Landfill? The Role of Peer Review in Assessing Manuscripts. *The Journal of Pediatrics*. 2007. Vol. 151. P. 107–108.
3. Benos D. J. The Ups and Downs of Peer Review. *Advances in Physiology Education*. 2007. Vol. 31. P. 145–152.
4. Cada D. J. Become a Peer Reviewer. *Hospital Pharmacy*. 2008. Vol. 43, no. 11. P. 864–865.
5. Callahan M. L. Reliability of Editors' Subjective Quality Ratings of Peer Reviews of Manuscripts. *Journal of the American Medical Association*. 1998. Vol. 280, no. 3. P. 229–231.
6. Campanario J. M. Peer Review for Journals as It Stands Today. – Part 1. *Science Communication*. 1998. Vol. 19, no. 3. P. 181–211.
7. Cummings L. L., Frost P. J. Publishing in Organizational Sciences. SAGE, 1995. 330 p.
8. Flood N. B. From the Editors: External Peer Review at HSR. *HSR: Health Services Research*. 2004. Vol. 39, no. 5. P. 1235–1250.
9. Goldbeck-Wood S. What Makes a Good Reviewer of Manuscript? *British Medical Journal*. 1998. Vol. 316. P. 38–39.
10. Hamermesh D. S. Facts and Myths about Refereeing. *The Journal of Economic Perspectives*. 1994. Vol. 8, no. 4. P. 153–163.
11. Hauser M., Fehr E. An incentive Solution to the Peer Review Problem. *PLoS Biology*. 5 (4). P. 107.
12. Hoppin F. G. How I Review an Original Scientific Article. *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*. 2002. Vol. 166. P. 1019–1023.
13. Lawrence D. The Scholarship of Critical Review: Improving Quality and Relevance. *Journal of the American Chiropractic Association*. 2008. Vol. 52, no 4. P. 211–223.
14. Mulligan A. Is Peer Review in Crisis? *Perspectives in Publishing*. 2004. No. 2. P. 1–6.
15. Peer Review in Health Sciences / ed. by F. Godlee and T. Jefferson. London : BMJ Publishing Group, 1999. 271 p.
16. Polak J. F. The Role of Manuscript Reviewer in the Peer Review Process. *American Journal of Roentgenology*. 1995. Vol. 165. P. 685–688.
17. Provenzale J. M., Stanely R. J. A Systematic Guide to reviewing a manuscript. *AJR*. 2005. Vol. 185. P. 848–854.
18. Pyke D. A. How I Referee. *British Medical Journal*. 1976. No. 6. P. 1117–1118.
19. Rockwell S. Ethics of Peer Review: A Guide for Manuscript Reviewers. P. 11–19. URL: <https://ori.hhs.gov/sites/default/files/guide.pdf> (date of access: 22.03.2023).
20. Scott-Lichter D. and the Editorial Policy Committee, Council of Science Editors. CSE's White Paper on Promoting Integrity in Scientific Journal Publications, 2009 Update. Reston, Va. 70 p. URL: https://www.medwave.cl/medios/Editorial/DocsPolsEdit/entire_whitepaper.pdf (date of access: 22.03.2023).
21. Siegelman S. S. Assassins and Zealots. *Radiology*. 1991. Vol. 178. P. 637–642.

22. Tite L. Schroter S. Why Do Peer Reviewers Decline to Review? A Survey. *Journal of Epidemiology and Epidemiology and Community Health*. 2007. Vol. 61. P. 9–12.
23. Wager E., Parkin E. Are Reviewers Suggested by Authors as Good as Those Chosen by Editors? Results of a Rater-blinded, Retrospective Study. *BMC Medicine*. 2006. Vol. 4. P. 13.
24. Weller A. C. Editorial Peer Review: in US Medical Journals. *Journal of the American Medical Association*. 1990. Vol. 263. P. 1344–1347.
25. Weller A. C. Editorial Peer Review: its Strength and Weaknesses. (ASIST monograph series). Medford NJ : American Society for Information Science and Technology, 2001. 342 p.
26. When the Hunter Becomes the Hunted. *Journal of Cell Science*. 2002. Vol. 115. P. 237–238.
27. Young S. N. Peer Review of Manuscripts: Theory and Practice. *Journal of Psychiatry and Neuroscience*. 2003. Vol. 28, no. 5. P. 327–330.
28. Наука и ее место в культуре : сб. науч. труд. / отв. ред. А. Н. Кочергин; АН СССР, Сиб. отд-ние, Ин-т истории, филологии и философии. Новосибирск : Наука, 1990. 272 с.

Humanenko O. O. EDITORS AND REVIEWERS: ASPECTS OF INTERACTION

Features of cooperation between editors and reviewers are highlighted. The specifics of the selection of reviewers for evaluating scientific works are considered in detail, the need for meticulous selection of experts is emphasized. A comprehensive approach is used. The factors that influence the review of works by scientific reviewers and the decision-making by editors regarding the publication or rejection of scientific works are identified and considered. It is substantiated that the influence of the pre-publication review depends on the organization, methodology of the procedure of analysis of the scientific work, professionalism and moral and ethical values of all participants of the review. The responsibilities of editors and reviewers during pre-publication evaluation are highlighted. The extraordinary importance of the editor's organizational and managerial activities is substantiated, thanks to which all components of pre-publication review are able to function in interaction and complement each other. The elements of the review methodology are outlined.

It is emphasized that taking into account the peculiarities of the work of editors and reviewers will contribute to the effectiveness of the review process, which in turn will lead to an increase in the quality of scientific works. The classification of reviewers within the selected topic is presented and supplemented. The concept of the human factor is introduced and its influence on the process of pre-publication review is considered. Examples of the organization of evaluation of scientific works in foreign publications are given. It is proposed to carry out reviews at the preparatory stage of the editorial and publishing process. The article focuses on the complexity and systematicity of the review process, raises the issue of its formality in the modern academic environment, and emphasizes the need to improve scientific evaluation.

Key words: peer reviewing, evaluation, editor, reviewer, author, academic communication, science, human factor.